

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue Özel Sayı 1 (Ekim/October 2023), s. 737-745.
|| Geliş Tarihi-Received: 11.09.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 09.10.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1358256

Abbas Vesîm Efendi'nin Yayınlanmamış Üç Gazeli

Vesim Abbas's Three Unpublished Ghazals

Sadık BEKLEN*

Öz

Klasik Türk edebiyatı açısından büyük öneme sahip olan mecmualar, edebiyat tarihimizin aydınlatılması bakımından başvurulan kaynaklar arasında yer almaktadır. Mecmuaların en önemli özelliği, edebiyat tarihinde yer edinmiş şairlerin mürettep divânlarında yer almayan şiirlerinin tespitine imkân sağlamasının yanı sıra şura tezkireleri gibi edebiyat tarihi kaynaklarında yer almayan ikinci veya üçüncü dereceden şairlerin ve onlara ait şiirlerin tespitine imkân sağlamasıdır.

18. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden biri olan Abbas Vesîm Efendi hem bir şair hem de devrinin önde gelen tıpçılarından biridir. Yazdığı eserlerden iyi bir eğitim aldığı anlaşılan Vesîm, pek çok eser vermiş ve bu eserleri bir bilim adamı titizliği ile kaleme almıştır. Vesîm'in önemli eserlerinden biri de *Divân*'ıdır.

Bu çalışmada klasik Türk edebiyatı şairlerinden biri olan Abbas Vesîm Efendi'nin *Divân*'ında yer almayan üç gazeli ele alınmıştır. Bu üç gazel, Milli Kütüphane 06 Mil. Yz. A 8121 numarada kayıtlı *Mecmûa-i Gazelliyât* adlı gazel mecmuasında tespit edilmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde Abbas Vesîm'in hayatı, kaleme aldığı eserler ve söz konusu gazellerin geçtiği mecmua hakkında bilgilere yer verilmiştir. Çalışma kapsamında tespit edilen gazeller şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir. Gazeller Vesîm'in *Divân*'ındaki diğer gazellerle dil ve üslup yönünden karşılaştırılmış ve gazellerin çeviri yazılı metinleri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vesîm Abbas, mecmua, gazel.

Abstract

Mecmuas, which are of great importance in terms of classical Turkish literature, are among the most important sources referenced in terms of illuminating our literary history. The most important feature of mecmuas is that they enable the determination of the poems of the important poets who have a place in the history of literature, which are not included in divans, as well as the second or third-degree poets and their poems that are not included in the sources of literary history, such as the collection of biographies of poets.

Abbas Vesîm Efendi, one of the important personalities of the period he lived in, was both a poet and one of the important physicians of his time. Vesîm, who is understood to have received a good education from the works he wrote, produced many works and wrote these works with the meticulousness of a scientist. One of the important works written by Vesîm is his divan.

This study discusses three ghazals of Abbas Vesîm Efendi, one of the classical Turkish literature artists, which are not included in his divan. These three ghazals are in the ghazal collection "Mecmua-i Gazelliyât" registered at the National Library with the number 06 Mil. Yz. A 8121. The introductory

* Dr., e-posta: sbeklen.1223@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0677-8326.

part of this study includes information about the life of Abbas Vesîm, the works he wrote, and the collection in which the ghazals were written. In addition, it discusses the ghazals identified in terms of form and content. The study compares these ghazals with the other ghazals in Vesîm's Divan in terms of language and style and presents the translated texts of the ghazals.

Keywords: Vesim Abbas, mecmua, ghazal.

Giriş

Abbas Vesîm Efendi, 18. yüzyılın önemli şair ve bilginlerinden biridir. İstanbul'da doğan şair burada kırk yıl hekimlik yapmıştır. Doğum tarihi net olarak bilinmemekle birlikte tahminlere göre 1680'de doğmuş 1762'de de ölmüştür. Şair olmasının yanı sıra döneminin önemli tıpçılarından. Vesîm'in iyi bir eğitim aldığı kaleme aldığı eserlerden anlaşılmaktadır. Yazdığı eserlerin tümünde bir bilim adamı titizliği görmek mümkündür. Vesîm, *Düsturu'l-Vesîm fi Tıbbi'l-Cedid ve'l-Kadîm* adlı eserinin ön sözünde aldığı eğitim ile ilgili önemli bilgiler verir. Buna göre eğitim hayatında ciddi sıkıntılar çektiğini söyleyen Vesîm eğitimi için Mekke, Medine ve Mısır'a kadar gitmiştir. Batılı hekimleri de takip eden yazar Latince, Yunanca, Afrika dilleri ve İtalyancayı da öğrenmiştir. Abbas Vesîm her fırsatta kendi şiirlerinin güzelliğinden ve sanat değerinin yüksekliğinden bahsetmiştir (Tuğluk, 2007). Birçok eser kaleme alan sanatçının başlıca eserleri şunlardır:

"Divân: Abbas Vesîm'in en önemli eserlerinden biri Divân'ıdır. Divân'ının tenkitli metin neşrini yayımlayan İbrahim Halil Tuğluk, bu eserin üç nüshasına ulaşmıştır. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Hazine Kitaplığı 961 numarada kayıtlı iken diğer iki nüsha ise yurt dışındaki kütüphanelerde bulunmaktadır. Yurt dışında bulunan divânlardan biri Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Talat 202 numarada kayıtlıken diğer nüsha Vat. Turco 261 numarada kayıtlıdır. Bu üç nüshayı karşılaştıran Tuğluk'un çalışmasında 280 gazel, 12 kaside, 1 mesnevi, 47 rubai, 1 terakib-bent, 12 kıta, 1 nazım ve 2 beyit yer almaktadır" (Tuğluk, 2007, s. 42).

"Düstûru'l-Vesîm fi Tıbbi'l-Cedîd ve'l-Kadîm: Vesîm'in tıp alanında yazdığı önemli eserlerinden biridir. 1748'de kaleme alınan eserde Batı etkisinde gelişen Türk tıbbı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Eserde her hastalığın önce Arapça terminolojisi verilmiş, sonra Türkçe karşılığı verilip hastalık açıklanmıştır. Her hastalık sebep, belirtiler ve ilaç olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Eser bir mukaddime, dört bölüm ve bir hatimeden oluşmaktadır. Eserin Türkiye'deki çeşitli kütüphanelerde dört nüshası tespit edilmiştir.

*Nechü'l-Bülûğ Fî Şerhi Zîc-i Uluğ: Uluğ Bey Zic'i'nin Türkçe şerhi olan eser Vesîm'in hocası Ahmed Mısırî'nin isteği üzerine Türkçeye tercüme edilmiştir. Müellif bu eserinde *Düstûru'l-Vesîm'e* göre daha sade bir dil kullanmıştır.*

Risâle fi Rü'yeti'l-Hilâl: Ayın çizgileri ve görünüşü hakkında bilgi veren bu Arapça eser 1740'ta kaleme alınmıştır.

Risâle-i Vefk: Kaynaklarda müellifin bu isimde bir eserinin olduğuna dair bilgiler yer almasına rağmen kütüphane taramalarında esere ulaşılamamıştır" (Tuğluk, 2015, s. 775-779).

"Tercemeti Kitâbi'l-Bircendî Mine'l-Husûf ve'l-Küsûf: Al-Bircendî'nin Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mulahhas Fi'l-Hay adlı eserinin onuncu babı olan husuf ve kûsûf (güneş ve ay tutulması) bahsinin tercümesidir.

Vesîletü'l-Metâlib fi 'İlmi't-Terâkib: Macar hekim Gorgos'un Akrobadin adlı eserinin tercümesidir. Yazar, eseri Yunan hekim Petro ile gözden geçirmiş ve kısmen tercüme etmiştir. Tecrübe ettiği ilaçlardan da söz eden Abbas Vesîm, eseri kaleme alırken Bursalı

hekim Ali Münşî'nin eserinden de istifade etmiş, aynı zamanda Hekimbaşı Hayatî-zâde Mehmed Emîn Efendi de yazarın bazı müşküllerini halletmiştir (Tuğluk, 2015, s. 779).

“*Mecmûa-i Gazeliyyât*: Abbas Vesîm'in çalışmaya konu olan üç gazelinin de yer aldığı Milli Kütüphane Mil. Yz. A 8121 numarada kayıtlı olan mecmua hakkındaki bilgiler katalogda yer alan bilgilerle sınırlıdır. Bu bilgilere göre mecmua şemseli, zencerekli ve kahverengi meşin bir cilt içerisinde. İç-dış 205x135mm boyutlarındadır. Mecmua toplamda 82 varaktan oluşmaktadır. Harekesiz talik yazı ile yazılan metin aharlanmış kartal filigranlı kâğıt türü üzerine yazılmıştır. Satır ve sütun sayıları her sayfada farklıdır. Genelde her sayfada iki şiire yer vermekle birlikte mürettibin üç dört şiire yer verdiği sayfalar da vardır.

Milli Kütüphane yazmalar katalogunda “*Mecmûa-i Gazeliyyât*” olarak kayıtlı olan bu mecmua, herhangi bir başlık taşımamaktadır. Mürettip mecmuayı tertip ederken herhangi bir düzen gözetmemiştir. Şiirler genelde sayfa üzerine yana yatık bir şekilde yazılmıştır. Ancak baştaki müfredlerde bu düzene uyulmamıştır” (Beklen, 2017, s. 7).

“Mecmua, her ne kadar gazel mecmuası olsa da 1b ve 3b varakları arasında 46 adet müfred ve 4 adet kıt'a yer almaktadır. Ayrıca 4b, 10b, 14a, 43a, 54b, 67b, 68b'de de müfred beyitler bulunmaktadır. Bu müfredlerle birlikte mecmuadaki toplam müfred sayısı 59'dur. Mecmuada ayrıca 6 kıt'a ve bir rubai bulunmaktadır. 3b varağından itibaren Bâkî'nin gazeli ile başlayan gazeller 82b varağında Fasîh'in gazeli ile son bulmaktadır. Mecmuada toplamda 387 gazel mevcuttur. Bunların çoğu zemin gazeldir. Bu gazellere yazılan nazire gazellerin de bulunduğu mecmuada, mahlassız 7 gazel kayıtlıdır.

Mecmuada en fazla 16. ve 17. yüzyıl şairlerinin şiirleri bulunmaktadır. 15. yüzyıldan sadece Necâtî Bey ve Şeyhî'ye ait gazeller, 18. yüzyıldan ise sadece Vesîm Abbas'a ait şiirler yer almaktadır. Bunun yanı sıra yaşadığı yüzyılı tespit edemediğimiz şairler de mecmuada geniş yer tutmaktadır” (Beklen, 2017, s. 8).

Mecmuada Vesîm Abbas'a ait toplamda 10 adet gazel yer almaktadır. Bu gazellerden yedisi Vesîm Abbas'ın basılı *Divân*'ında yer alırken burada ele alacağımız üç gazel ise *Divân*'da tespit edilememiştir. Mecmuanın 25a varağında yer alan “-e dönmez mi” redifli 147. gazel aynı zamanda Vesîm Abbas'ın *Divân*'ında da yer almaktadır. Bu gazelin başındaki “Li muharririhi hakîr Vesîm-i pür taksîr” ifadesinden hareketle Milli Kütüphane Mil. Yz. A 8121 numarada kayıtlı olan *Mecmûa-i Gazeliyyât* adlı şiir mecmuasının Vesîm Abbas'a ait olduğu sonucuna varılmıştır. Nitekim “Li muharririhi” ifadesi sözlüklerde “yazarı tarafından kaleme alınmış” şeklinde karşılık bulmaktadır. Aynı ifade mecmuanın hemen başındaki 1a varağındaki bir müfredin başında da yazılıdır. Ancak bu müfred Vesîm'in *Divân*'ında yer almamaktadır. Bu bilgiler dışında söz konusu mecmuanın Vesîm'e ait olduğuna dair elimizde başka herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Çeşitli kaynaklarda ve mecmualarda geçen ancak şairlerin çeşitli nedenlerden dolayı divânlarına almadığı gazellerin sayıları oldukça fazladır. Bu gazellerin gerçekte kime ait olduğunu ve hangi sebeplerden dolayı divânlara alınmadığını tespit etmek oldukça zordur. Zira bu şairin kişisel tercihi olabileceği gibi divânını tamamladıktan sonra bu gazelleri yazmasından da kaynaklanmış olabilir.

Bunun yanında aynı mahlas ile şiir yazan şairlerin çokluğu bu şiirlerin kime ait olduğunu tespit etmemizi zorlaştırmaktadır. Yaptığımız inceleme neticesinde Vesîm mahlaslı üç şaire ulaştık. Bunlardan Vesîm Ahmet ve Vesîm Abbas mecmuanın yazıldığı yüzyılda yaşayan şairlerdir. Bu iki şairin de divânlarının tenkitli metnini İbrahim Halil Tuğluk yayımlamıştır. Yaptığımız inceleme neticesinde söz konusu üç gazele bu iki şairin divânlarında rastlayamadık. Vesîm mahlaslı diğer şair ise Müderris-zâde Ahmet Vesîm

olarak bilinmektedir. Müderris-zâde Ahmed Vesîm hem mecmuanın yazıldığı 18. yüzyıldan sonra yaşamış hem de günümüze ulaşan bir divânı veya herhangi bir eseri ele geçmemiştir. Bu nedenle yayınladığımız gazellerin ona ait olması mümkün değildir.

Bu noktada divânlarda kendine yer bulmayan bu tür gazeller hakkında kaynaklarda herhangi net bir kayıt yoksa elimizdeki en sağlam yöntem, bu gazellerin ilgili şairin divânında geçen gazellerle dil ve üslup yönünden karşılaştırılmasıdır. Nitekim biz de mecmuadaki Vesîm mahlaslı üç şiirin; Abbas Vesîm ve Ahmet Vesîm'e ait olup olmadığını tespit edebilmek için her iki şairin şiirlerini söyleyiş tarzı ve kendine özgü kullanımlarıyla divânlarındaki şiirleriyle karşılaştırdık

1. Divânda Yer Almayan Gazellerin Yapısı

Kafiye ve Redif

"Vesîm, *Divân'*ında daha çok zengin ve tam kafiye kullanmıştır. Kafiyeleler daha çok ek-ek ve ek-kelime arasında yapılmıştır. Şair, Türkçe kelime ve eklerle kafiye oluşturduğu gibi, yabancı kelimelerle Türkçe kelime ve ekler arasında da kafiye yapmıştır" (Tuğluk, 2007, s. 45). Şair *Divân'*ındaki şiirlerde Arapça, Farsça ve Türkçe kelimeleri redif halinde kullanmıştır.

Aşağıda verilen gazellerden ilkinde uzun â sesini tam kafiye olarak kullanan şair **söyle** sözcüğünü de redif olarak kullanmıştır.

İkinci gazelde ise **âr** zengin kafiye **undur** eki redif olarak kullanılmıştır.

On beyitten oluşan üçüncü gazelin ilk beytinde **âver** zengin kafiye **-sin** eki ise redif olarak kullanılmıştır. Ancak devam eden beyitlerde kafiye bozulmuş sadece **-sin** eki redif olarak kullanılmıştır.

Vezin

Şairin *Divân'*ındaki gazellerde en çok kullandığı kalıp sırasıyla şunlardır:

Remel	70	fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'lün
Remel	57	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
Hezec	52	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Çalışmaya konu olan gazellerde kullanılan vezinler ise aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Hezec	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
Remel	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
Remel	fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'lün

Yukarıda verilen tablolarda görüldüğü gibi şairin buradaki gazellerde kullandığı vezinlerden ikisi *Divân'*ındaki gazellerde sıklıkla kullandığı iki vezinle aynıdır. Remel bahrinin "**fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'lün**" kalıbı ise *Divân'da* kısa kalıplar içinde en çok kullanılan kalıptır. Şair bu kalıbı *Divân'*ındaki 5 gazelde kullanmıştır.

Vesîm'in *Divân'*ındaki gazelerde med, imale, ulama zihaf gibi aruz uygulamalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Çalışmaya konu olan gazelerde de bu vezin uygulamalarının yer aldığı görülmektedir.

*Şeh-i hûbân-ı devrânsın serây-ı dilde sulţânım
Tabîb-i derdmendânsın bu derde bir devâ söyle*

Yukarıda verilen beyitin ikinci mısrasında koyu yazılı olan derd hecesinde med yapılmışken yine aynı mısradaki ikinci derd sözcüğüne gelen -e yönelme hali ekinde imale yapılmıştır.

*Şerbet-i vaşluñ ile eyle devâ derd-i dile
Pister-i gâmda yatur hasta-i bîmâruñdur*

Yukarıda verilen beyitte vaslun ve ile sözcükleri arasında vezin gereği ulama yapılmalıdır.

Gazellerin Beyit Sayısı

Abbas Vesîm'in *Divân'*ında yer alan gazellerin beyit sayısı divân edebiyatındaki genel temayüle uygun olarak (118) çoğunlukla beş beyitten oluşmaktadır. *Divân'*da yer alan gazellerden yalnızca iki tanesi 10 beyitten oluşmaktadır. Makaleye konu olan gazellerden ikisi 5 beyitten oluşmuşken diğer gazel ise 10 beyitten oluşmuştur.

2. Divânda Yer Almayan Gazellerin Muhtevası

Divân şiirinde en çok işlenen konu aşk konusudur. Aşk konusu bağlamında âşık ve maşuk arasındaki ilişki şiirlerin omurgasını oluşturmuş, şairler şiirlerinde daha çok sevgiliyi tasvir etmiş ve sevgilinin aşığa çektiği acılar üzerine durmuşlardır. Şiirlerde sevgili çeşitli sıfat ve benzetmelerle yüceltilirken âşık onun yolunda her şeyi göze alan fedakâr, cefakâr ve zaman zaman da sitemkâr bir nitelik ile ele alınmıştır. "Vesîm de divân şiirinin genel temayülüne uygun olarak *Divân'*ında sevgili ile ilgili şu benzetmelere yer vermiştir: âfitâb-ı hüsn, , âfitâb-ı hüsn, büt-i nev-res, büt-i uşşâk-firîb, cânâ, cânân, dilber, dil-âşûb, dürr-i yektâ, dürr-i bî-bahâ, gül, gül-i handân, gül-i ra'nâ, hâzık-ı dil ü cân, hazret-i şâh, hilâl-i âsumân, hûbân, İsí-i devr-i zaman, işveger, mâh-ı tâbân, meh-pâre, mihr-i dirâhşân, nûr-i du çeşm, nûr-ı basar, pâdişâh, pâdişâh-ı hüsn ü nâz, sanem, serv-i bâlâ, serv-i hırâmân, sîm-ber, Süleymân-ı zaman, sîm-ten, sitem-ger, sultan, şâh-ı hüsn, şâh-ı istiğnâ, şeh-i mülk-i vefâ, şeh-i vâlâ, şeh-i vâlâ-himem, şehriyâr-ı mülk-i aşk, şeh-süvâr, şûh, şûh-ı dil-rübâ, şûh-ı dil-sitân, , tutî-i hoş-lehçe, verd-i handân, yâr, Yusuf-tal'at, Yusuf-ı zaman..." (Tuğluk, 2007, s. 255).

"Vesîm *Divân'*ında ele alınan âşık ise, divân edebiyatının estetik zevk anlayışı içindeki âşık tipiyle örtüşür. Âşık-sevgili-rakip ilişkisi hep bu edebî zevkin, ortak yaşamın ve duyuşun kuralları çerçevesinde gelişir. Âşık, sevgilinin yolunda topraktır. Sevgiliye olan aşkı onu Mecnûn gibi rüsva etmiştir. Sevgilinin âşığa yaptığı zulümlerin haddi hesabı yoktur. Sevgilinin bütün zulümlerine rağmen âşık sevgiliye dua eder. İnleyen bülbül misali âşık da ayrılık köşesinin esiridir, bu durumda bile gül gibi olan sevgili âşığa iki yüzünü göstermektedir. Âşığın âh'ı yıldırım gibidir. Âşık, elest meclisinin şarabı ile sarhoştur, bu kıyamete kadar da devam edecektir. Âşık, eğer sevgilinin gamzesiyle şehit olursa mezar taşından hayat suyu akacaktır. Âşığın sevgiliden ayrılığı dünyanın dönmesindedir. Bunun için âşık, şikâyet etmemelidir. Âşık, aşk hevesiyle kendini unutmıştır. Âşık, sadef gibi muhabbet sırrıdır. Âşık, aşk denizine battığı halde kimse ona merhamet etmez. Çünkü gariplerin kimsesi yoktur. Âşığın yeri külhan köşesidir" (Tuğluk, 2007, s. 296-297).

Görüldüğü gibi Vesîm, *Divân*'ındaki şiirlerde sevgili ve aşığı, klasik divân şiiri anlayışı içerisinde ele almıştır. Şair çalışmaya konu olan üç gazelde de aşk konusu bağlamında sevgiliyi, sevgilinin aşığa çektiydiklerini ve aşığın özelliklerini ele almıştır.

“Söyle” redifli gazelde bî-vefâ, pür-vefâ, cânâ, serây-ı dilde sultan, şeh-i hûbân-ı devrân, tabîb-i derdmendân, dil-rübâ, şîrîn-edâ, melek-simâ gibi sıfatlarla tasvir edilen sevgili sürekli naz ederek aşığa cefâ çektiirmekle birlikte bütün devirlerde gelen güzellerin sultanı, dertlilerin dermanı olarak tasvir edilmiştir. Şair eğer sevgilinin kendisine merhamet etmesini isterse sürekli onun peşinde olmalı ve onu her daim övmelidir.

“-Uñdur” redifli gazelde şair daha çok kendisine yüz vermeyen sevgilinin karşısındaki aşığı tasvir etmektedir. Zira âşık gam yatağında yatan bir hasta, mihnet köşesinde sıkıntı içinde inleyen biri, sevgilinin saçına bağlanmış köle ve sevgilinin köyünde pây-mâl olmuş biri olarak nitelendirilmiştir. Sevgilinin gamzeleri, sevgiliye kavuşma isteği, sevgilinin saçları şiirde aşığı etkileyen ve onu bu kötü durumlara düşüren başlıca unsurlar olarak yer almaktadır.

“-Sin” redifli gazelde sevgiliyi tasvir eden şair, sevgili ile ilgili şu benzetmeleri kullanmıştır: âsmân-ı şarğda hâver, taht-ı hüsnde dâver, rûh-perver, mihr-i enver, şâh-ı heft-kışver, dil-ber, dâl-ı tığ ü hançer. Şaire göre sevgili; gökyüzünde ve güzellik tahtında bir sultandır, ölümler onun sözlerinden hayat bulur, o ruhu besleyen bir varlıktır. Parlaklığından dolayı sevgilinin yanaklarına bakılmaz çünkü o parlak bir güneş gibi göz alıcıdır. O yedi ülkenin sultanıdır ve gönül çelendir, güzeller güzeli Yusuf gibidir. Âşıklar onun dergâhında pây-mâl olmuşken o hep düşmanlara yüz verir. Âşıklara cefada ise o, felekten bile daha kötü biridir. Kıl gibi ince beli kucağa sığmaz, âşığın kucağına girince o kıl gibi ince bel bir hançer gibi keskin olur. Buna karşın âşık ise sevgilinin aşkı ile ateş içinde yanan bir semenderdir.

Görüldüğü gibi çalışmaya konu olan gazeller muhteva yönünden de Vesîm'in *Divân*'ındaki gazeller ile örtüşmektedir. Şiirlerinin merkezine aşkı ve sevgiliyi alan şair bu gazellerde daha çok sevgilinin ve aşığın özellikleri üzerine durmuştur.

3. Divân'da Yer Almayan Gazellerin Abbas Vesîm'in Divân'ında Yer Alan Diğer Gazellerle Dil ve Üslup Yönünden Karşılaştırılması

Çalışmada Vesîm Abbas Efendi'ye ait olduğunu düşündüğümüz bu gazeller ile şairin divânında yer alan diğer gazeller arasında bir dil ve üslup karşılaştırması yaptık. Bu inceleme neticesinde Vesîm Abbas'ın bu üç gazeline geçen bazı kelime ve terkiplere *Divân*'ında da yer verdiğini tespit ettik. Bu kelime ve terkiplerin *Divân*'da kullanılma sıklıkları şu şekildedir: eyâ 18, şîrîn 10, tâ-be-key ifadesi 3, bihter 6, âsmân 5, semender 3, dil-rübâ 3, melek-simâ 2, tâbiş 2, pây-mâl 2, dâver 1, küşâd 1 defa kullanılmıştır. Derd-i dil 3, murg-ı dil 2, taht-ı hüs 2, şerbet-i vasl 1, turre-i tarrâr 1, pisteri gam 1, mihr-i enver 1, perde-i zülf 1, gamze kelimesi 20, şeh 15, künc 10, tabîb 3, ukde terkip kuracak şekilde 2 defa geçmektedir.

Şair *Divân*'ında Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan terkipler kullandığı gibi buradaki gazellerde de iki, üç ve dört kelimedenden oluşan terkipler kullanmıştır: Tabîb-i derdmendânsın, 'âşık-ı didâruñdur, gamze-i 'ayyâruñdur, Şeh-i hûbân-ı devrânsın, Nigâh-ı lutf-ı bî-pervâ, nâliş-i pür-sâz u güdâz, dâl-ı tığ ü hançersin...

Şair *Divân*'da mahlasını dört ayrı yerde Vesîm-i bî-dil şeklinde kullanmışken bir yerde Vesîm-i cân şeklinde kullanmıştır. Bu iki kullanımın yanı sıra şair mahlasını daha çok Vesîmâ şeklinde kullanmayı tercih etmiştir. Bu üç kullanım mecmuadaki üç gazelde de görülmektedir.

Bu gazellerin Vesîm Abbas'a ait olduğunu gösteren diğer önemli karine ise mecmuada geçen ve şairin basılı *Divân*'ında da yer alan şiirlerinin başında kullandığı tevazu ifade eden sıfatlardır. Şair; El-Hakîr Vesîm, Hakîr Vesîm-i pür-taksîr, El-Hakîr Vesîm-i pür-taksîr, 'Abdu'l-Kadîm Dervîş Vesîm gibi ifadeleri şiirlerinin başında kullanmıştır. Ayrıca şair bu sıfatlardan Vesîm-i pür-taksîr ifadesini Topkapı Sarayı Hazine Bölümü 961 numarada kayıtlı *Divân* nüshasının başında Seyyid Vesîm-i Pür-taksîr şeklinde kullanmıştır. Şair, çalışmaya konu olan şiirlerin başında ise 'Abdu'l-Kadîm Dervîş Vesîm ve El-Hakîr Vesîm ifadelerini kullanmıştır.

Abdü'l-Kadîm Dervîş Vesîm

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

- 1 Nedür bu nâz u istignâ yine ey bî-vefâ söyle
Bu vahşet tâ-be-key cānâ meded ey pür-cefâ söyle
- 2 Şeh-i hūbān-ı devrānsın serāy-ı dilde sulţānım
Ṭabīb-i derdmendānsın bu derde bir devā söyle
- 3 Gezerken başım āzāde sen itdūñ beni ūftāde
Yine geldüm saña dāda amān ey dil-rübā söyle
- 4 Nigāh-ı lutf-ı bî-pervā idersin ğayriye cānā
Yeter kılduñ beni şeydā eyā şirîn-edā söyle
- 5 Vesīmā merḥamet kılsun deriseñ ol melek-sīmā
Niyāz it pāyına düş dem-be-dem lutf u şenā söyle

El-Ḥakîr Vesîm

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

- 1 Nâz ile diller alan ğamze-i ' ayyāruñdur
Beni ālüfte kılan ṭurre-i ṭarrāruñdur
- 2 Şerbet-i vaşluñ ile eyle devā derd-i dile
Pister-i ğāmda yatur ḥasta-i bīmāruñdur
- 3 Künc-i miḥnetde idüp nāliš-i pür-sūz u güdāz
Ḥ'ābdan murġ-ı dilim her gice bīdāruñdur
- 4 ' Uqde-i zūlfüñe bend eylemeden āzād it
Nice demdür ki gönül ṭurraña ber-dāruñdur
- 5 Pāy-māl olmada kūyuñda Vesīm-i bî-dil
Merḥamet kııl ki senūñ ' aşık-ı dīdāruñdur

El-Ḥakîr Vesîm

Fe' ilātün / Mefâ' ilün / Fe' ilün

- 1 Āsmān-ı şarkda ḥāversin
Tā ki taḥt-ı ḥüsnde dāversin
- 2 Mürdegān cān bulur kelāmuñdan
Bāreka'llāh ne rūḥ-perversin

- 3 Tâbişinden bakılmaz ‘arîzuña
Bâreka’llâh ne mihr-i enversin
- 4 Geçdüğünce serî-i nâz üzre
Şanki bir şâh-ı heft-kişversin
- 5 Perde-i zülfüni küşâd eyle
Görelüm tâ ne güne dil-bersin
- 6 Hüsni Yûsuf belî hezâr hezâr
Cümleden sen velîk bihtersin
- 7 ‘Âşıkân pây-mâl-ı dergâhuñ
Hep ‘adûya mürüvvet eylersin
- 8 Cevre mâ’il olunca ‘uşşâka
Çarh-ı bed-kârdan da bertersin
- 9 Mû-miyânuñ gelür mi âgûşa
Hışm ile dâl-ı tîğ ü hânçersin
- 10 ‘Aşk-ı cânân ile Vesîm-i cân
Âteş içre yanar semendersin

Sonuç

Yapılan araştırmalar neticesinde “Vesîm” mahlaslı üç şair tespit edildi. Bunlardan Müderris-zâde Ahmet Vesîm mecmuanın yazıldığı 18. yüzyıldan sonra yaşadığı için mecmuada yer alan şiirlerin bu müellife ait olması mümkün görünmemektedir. Ayrıca *Divân’* da Vesîm mahlaslı üçüncü şair olan Vesîm Ahmet’e ait hiçbir gazelin yer almaması bu üç gazelin Vesîm Ahmet’e ait olamayacağına dair de bir ipucu vermektedir.

Mecmuada yer alan şiirler ile Abbas Vesîm’in *Divân’*ında yer alan şiirler dil ve üslup açısından karşılaştırıldığında ise şiirlerde yer alan birçok kelime ve terkinin Abbas Vesîm’in *Divân’*ında birden çok yerde kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca şairin *Divân’*daki şiirlerinin başında mahlasıyla birlikte kullandığı ve tevâzu bildiren ifadeler mecmuadaki şiirlerin başında da mevcuttur. Mecmuada yer alan bu üç şiir dışında Abbas Vesîm’e ait olan ve şairin basılı *Divân’*ında yer alan yedi gazel daha yer almaktadır. *Divân’*da yer almayan bu üç gazelin de mecmuadaki bu yedi gazelle birlikte kendine yer bulması bu üç gazelin Abbas Vesîm’e ait olduğunu gösteren başka bir ipucudur.

Sonuç itibarıyla bu üç gazelin Abbas Vesîm’e ait olduğuna dair elimizde kesin bir kanıt olmasa da yukarıda verilen ipuçlarından hareketle gazellerin Abbas Vesîm’e ait olduğu sonucuna varılmaktadır.

Kaynakça

- Beklen, S. (2017). *Milli Kütüphane 8121 Mumarada Kayıtlı Mecmua-i Gazeliyyat Adlı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. İstanbul: Aydın Kitapevi Yayınları.
- İpekten, H. (2007). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Pala, İ. (1990). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Tuğluk, İ. H. (2007). *Abbas Vesîm Efendi; Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Divânı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Tuğluk, İ. H. (2010). *Ahmed Vesîm Divânı (İnceleme-Metin)*. Salkım Söğüt Yayınevi.
- Tuğluk, İ. H. (2015). Abbâs Vesîm'in Mensur Eserleri ve Bu Eserlerdeki Şiirlerin İncelemesi, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 771-820.
- Ünver, İ. (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Örnekler, *Turkish Studies*, 3, 1-33.

İnternet Kaynakları

<http://www.kubbealtilugati.com/sonuclar.aspx?km=bu%C5%9Fir&mi=0> [Erişim Tarihi: 11.08.2023]

<http://www.turkedebiyetiisimlersozlugu.com/> [Erişim Tarihi: 10.07.2023]

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> [Erişim tarihi: 06.07.2023]

<https://www.yazmalar.gov.tr.> [01.06.2023]